

МИХАИЛ САДОВЯНУ НА ПЪТ ЗА ХЪРЛЪУ

Превод от румънски: Гергана Стратиева, 1980

chitanka.info

Когато преди няколко години отивахме на бивак при Шипоте, пътуването ми се стори страшно дълго. Беше един задушен августовски ден. Предния ден бях направил първия си поход като запасен офицер, а бях с нови ботуши и краката ми бяха станали целите на пришки. И както се полагаше на гражданин като мене, втория ден пътувах в санитарната кола, в компанията на доктор Андронеску, един много весел човек с голям корем.

Тръгнахме по някакъв криволичещ път из Ботошанския край. Колоната се точеше напред като черен мравуняк, в който се мяркаха проблясъци, виеше се между хълмовете, слизаше в долините и се изкачваше по стръмнините. В покритата с платнище кола, голяма като ладия, клатен и друсан непрекъснато поради камъните и дупките по пътя, разговарях с лекаря. Гледах запустелите ниви, които отминавахме, селото, което в ослепителната светлина на деня изглеждаше безлюдно, и се чудех, че виждам толкоз малко хора. Сякаш селяните бяха напуснали селищата си.

— Вървим по запустели места! — каза доктор Андронеску и се засмя с цялото си лице, подобно на пълна месечина, и коремът му се разклати като разлюляна вълна.

Подир санитарната кола вървеше волска кола. Сред раниците в колата седеше един старец; навремени той докосваше воловете с върха на камшика си и тогава очите му се виждаха, после сякаш скриваше лицето си в гъстите вежди и рошавата си брада. Неколцина войници, най-изтощените от пътя, без раници, крачеха бавно с наведени глави зад волската кола сред облак прахоляк.

На санитарната кола, освен полковите коне бяха впрегнати още две кончета; те се дърпаха, напрягаха шии и теглеха, подканвани от време на време от гласа на господаря им — висок, сух селянин с мургаво лице.

По едно време селянинът поизостана и лекарят му каза:

— Кончетата ти са чудесни! Теглят повече от товарните.

— Теглят я! — отвърна селянинът и лицето му светна от радост.

— С такива коне мога да тегля каруцата и без товарните...

След малко лекарят го запитва:

— Как се казваш?

— Аз ли? Щефан... Пък с тези коне, мога да кажа, не да се хваля, съм превозвал такива товари, че сам съм се плашил...

Каруцата почна да се клатушка по изрътения път.

Лекарят пак се обади:

— Чух, че пътищата тук били лоши... Познаваш ли ги? Има ли още много до Хърл्यू?

— Не познавам твърде местата тъдява — отвърна Щефан, — ала ще попитаме някой селянин. Може и този старец да знае. Дядо, знаеш ли пътя за Хърл्यू?

Старецът отвори кръглите си очи под рунтавите си бели вежди и поклати глава: не знаел.

— Все ще стигнем, не се тревожете! — рече Щефан, вдигна камшика си и мина напред да подкара по-бързо алестите си коне.

В дъното на една долина спряхме неочаквано. На задния отвор на колата се показва един ефрейтор, зачервен и потен.

— Разрешете да доложа, господин капитан! Пътят, по който тръгна колоната, е послан с чакъл и се върви трудно. Няма да можете да минете по него. Господин полковникът нареди да вървите пак по стария път, да излезете над Хърл्यू и там да чакате колоната...

— Ахаа! — рече лекарят и се засмя. — Значи, щом досега другите налучкваха пътя, можехме и ние да вървим след тях, но сега наистина става необходимо да знаем пътя... Защото, право да ти кажа, драги, малко е опасно из тия пущинаци... Ето цял час вървим, а не сме срещнали жива душа... Кой знае кога ще стигнем до някое село...

Ефрейторът изчезна. Лекарят ме гледаше и се смееше. После големите му изпъкнали очи се спряха изведнъж върху някакъв дребничък войник с отслабнало лице, който идеше към нас превит.

— Какво има?

— Разрешете да доложа, господин капитан, изкилих се...

И изведнъж избели очи.

— Какво?

— Изкилих се... не мога повече да вървя...

— Тъй ли? А пътя за Хърл्यू знаеш ли? Че сега трябва да минем от другаде...

— Не зная, господин капитан.

— Добре. Я си покажи езика...

Войникът изплези език, после го прибра, сгърчи лице, клюмна глава настрана и се хвана с две ръце за корема.

— Обрал си някоя сливова градина, калпазанино! — рече развеселен лекарят. — Хайде, марш в колата, качвай се зад стареца...

Докато войникът се качваше внимателно в колата, като ни поглеждаше с крайчеца на окото си, иззад стареца изскочи едно босоного, гологлаво хлапе с жълта рошава коса, праметна се през ритлите и скочи в прахоляка на пътя. Без да ни поглежда, то отиде до хомота отляво, хвана въжето и почна да подвиква на воловете.

— Какво е това, дядо? — попита лекарят с облещени очи. — Чий е този момък?

— Ами че — отвърна старецът и очите му се показаха изпод веждите. — Тръгна от село подире ми като жребче... Не усетих кога се е скрило в колата... От село е, на един нашенец...

— На Илие Попа! — обади се хлапето с чорлавата коса, като се мъчеше да надебели гласа си.

— Как се казваш?

— Думитру! — отвърна то нехайно.

И без да ни обръща повече внимание, продължи да води воловете, като стъпваше ситно-ситно в нагорещения прах.

Тръгнахме по един тесен, изрътен път. Клатушкахме се наляво и надясно, едната страна на колата хлътваше внезапно като в трап, спирахме за миг, конете се напрягаха, насърчавани от дебелия глас на каруцаря и от кроткото подканяне на Щефан, и тръгваха бавно. Вървахме сега между просторни стърнища, между дълги царевични ниви, които се поклащаха леко и докосваха дългите си като саби листа.

Така вървахме дълго сред жегата и пустошта. И хората, и добитъкът сякаш дремеха. Само от време на време лекарят се обаждаше и тогава кръглият му корем се раздрусваше в мълчалив смях.

— Кой знае къде отиваме! — рече той весело.

По едно време се чу гласът на Щефан:

— Ето един човек...

— А-ха-ха! — произнесе лекарят и се прозя. — Слава богу!

Стана от мястото си и подаде глава от задния отвор на колата.

— Ей, бачо! — извика той с много сладникав глас. — Оттук ли е пътят за Хърлзу?...

Селянинът се спря. Беше беден, отруден човек с бозав калпак над очите, с аба и торба, окачена на праметнатата на рамото му тояга,

лицето му беше опърлено от слънцето, челото — набръчкано. Килна с лявата ръка калпака си назад и отвърна:

— Оттук все напред... Има хубав път край гората... все по края... покрай къщата на госпожа Роза... ама тя не се вижда... Покрай чифлика на гос'дин Тодиреску и на гос'дин Думитраке...

— Тъй ли? Добре! Ами много ли ще вървим?

— Е, няма, няма толкоз много...

Човекът си тръгна, без да ни поглежда, и конете затеглиха тежката каруца; лекарят пак се засмя безмълвно, после се загледа в Думитру, хлапето с рошавата глава, което шляпаше из мекия прах по пътя и водеше воловете за поводите с много сериозно изражение и сякаш с все по-надебелял глас.

— Значи, оттук е пътят! — каза лекарят и въздъхна тежко. — Надявам се, че няма да е толкова далеч до Хърлѐу... Сега вървим сами, не сме краят на опашката... Едно не разбирам аз, драги, какво е това безлюдие? Къде ще да е къщата на госпожа Роза?

— Ами нали човекът каза, че не се виждала...

— Вярно... не се виждала — каза тихо лекарят и се прозя отегчено.

Мълчахме дълго време. Зад нас се нижеха запустели ниви и стърнища. Минавахме през Ботошанския край с черна, ронлива пръст, „през полето“, а далечината пламтеше, сякаш трептеше в белезникав пламък. Додето поглед стигаше, не се забелязваха нито къщи, нито дървета. Само зелените скакалци цвъртяха в съхнещата вече трева и сред жълтеникавите корени на стърнищата. От време на време вятърът полъхваше като горещо дихание.

Изведнъж усетихме сянката и мириса на гората. Лекарят пое два пъти дълбоко въздух с широко разтворени ноздри и веднага надникна навън.

— Наляво е гората... Надясно виждам нещо като село... Тук нейде трябва да е къщата на госпожа Роза, ала не се вижда... — И се разсмя развеселен.

Селото беше празно. Дори и кучета не лаеха. Хората бяха на работа нейде из широките поля. Но на един завой, под сенчестия клонак край гората, един селянин стоеше подпрян на кривака си и сякаш нас чакаше.

— Човек! — извика лекарят, като че ли бе направил кой знае какво откритие. — Спрете! Бачо, можеш ли ни каза още колко път има до Хърлѐу?

— Какво?

— Колко път има до Хърлѐу? — викна лекарят.

— До Хърлѐу ли? Аче няма много...

— Но колко е? Ще стигнем ли така за един час?

— А че горе-долу за един час.

— Добре! — изпѐшка развеселен лекарят. — Хайде, карайте напред!

Конете трѐгнаха. Селянинѐт сложи шапката на главата си и остана под сянката на гората, подпрян на кривака си... Полѐхна хладина. Слязохме от колата. Босоногото момченце говореше нещо на воловете. Вървахме известно време зад санитарната кола, после поизостанахме. Старецѐт седеше неподвижен вѐв волската кола. Черничкият войник стисна с рѐце корема си и се сви на кравай. Другите петима-шестима войници върваха бавно, отпуснали рѐце, килнали фуражките си назад.

В дѐбовата гора цареше спокойствие. Следобедното слѐнце трептеше в мрежата от клони. Пѐтят минаваше в подножието на гората, покрай гѐста зеленина, между трапища и дѐнери, изкачваше се и слизаше, завиваше ту надясно, ту наляво, губеше се и се показваше някъде надалеч, после пак се скриваше зад билото на някакѐв хѐлм, дето самотен геран се очертаваше на небето.

Вървахме бавно час, вървахме два часа все край гората, като непрекъснато се изкачвахме и спущахме. Най-последно по едно време се изкатерихме с мѐка при тоя геран; след като напоихме конете и се поразхладихме, погледнахме още веднѐж назад към тъмната гора, която изглеждаше безкрайна, и с бѐрзо трополене се спуснахме надолу; подире ни момченцето сѐщо тичаше заедно с воловете.

При един завой ме изненада рѐмженето на вършачка. В полето, в двор без никакво дѐрво, изпълнен като че ли с по-светло и по-горещо слѐнце, се показа голяма, грозна къща с вехт покрив и мрачни прозорци. Зад оградата от прѐти, край дѐлгите дѐсчени хамбари, няколко човека се движеха между чувалите и купите слама, а някакѐв остѐр, странен глас се извисяваше и сякаш пронизваше тишината наоколо.

— Ето най-после човешко жилище! — каза лекарят.

Изведнъж на тясната портичка между чепатите пръти на оградата се показва едно изплашено лице, една черна глава с рошава брада и коса, като развети от вятър.

— Чакай! — извика лекарят и понечи да слезе.

В този миг лицето на брадатия човек до портичката сякаш светна от радост. Две черни ръце се издигнаха и острият глас пак се разнесе:

— А, обични мой! Как си!... Накъде? Накъде? — Той друсаше протегнатата си ръка към санитарната кола. Докторът скочи от колата. Изглеждаше учуден, приближи се и му подаде ръка.

— Как си? Отдавна не съм те виждал! — каза брадатият, безкрайно зарадван.

— Добре съм — отвърна тихо и недоумяващо доктор Андронеску.

— Какво, не ме ли позна?

— Познах те, разбира се...

Черният непознат тресеше чорлавата си глава и се смееше радостно.

— Добре, много добре! — извика той остро и припряно. — Много се радвам, че те виждам! Накъде отивате? Откъде идвате? Аха, отивате в Хърлбу! Аха, аха! Да! Значи, добре си? Здрав си? Нямах представа колко се радвам! А какво прави Агаке?

— Кой Агаке? — попита лекарят колебливо и после, като да беше си спомнил: — Аха! Добре е! И той е добре! Здрав е!

— Тъй ли? Добре ли е? — зафъфли високо собственикът на хамбарите, като се смееше безкрайно щастлив. — Тъй да му кажеш, когато го срещнеш: много поздравя от мене!

Лекарят му подаде бързо ръка.

Колата се разклати, дръпната от конете, и пое бързо.

— Трябва да настигнем колоната.

— Коя колона? Коя колона? Каква колона? — фъфлеше брадатият, като размахваше на всички страни едната си ръка, която изглеждаше огромна.

Наведох се навън да го видя по-добре. Той ме забеляза и се развика с вдигнати ръце:

— А! Как си, докторе? Comment ga va?^[1]

Дръпнах се бързо назад, ужасен. Лекарят скочи и той до мене и извика кратко:

— Карай!

Колата се разклати, дръпната от конете, и пое бързо. Обърнах се към лекаря:

— Кой е този, собственик или арендатор?

— Не зная! Кой го знае! Трябва да е подивял тук. Не го ли видя? А забравих да го попитам за Хърлъу. Пък кой ли е тоя Агаке? Хм! Такава комедия не ми се е случвала.

Замълчахме. После се подадохме навън от колата. Подивелият човек крещеше пискливо до хамбара си, ала ние не го виждахме вече.

— Хм! Много интересно! — рече тихо лекарят.

В зноя на деня тъжните поля пак се занизаха от двете страни на пътя. В една долчинка под раздърпана къделя дим ръмжеше вършачката, но наоколо ѝ не се виждаха хора. Движехме се бавно, изморени от мъчителния път, от слънцето и от тия пуцинаци. Старецът бе слязъл от колата и вървеше бавно, бос и той, до момчето с жълтеникавата коса.

Тръгнахме пеш и ние, за да се поразтъпчем.

Неочаквано в една неожъната още нива забелязахме сенки на жътвари. Те се навеждаха и изправяха ритмично. В края на нивата шаваше нещо черно и се влачеше с мъка по земята.

— Какво ли ще е това там? — запита докторът.

Приближихме се бавно и се отбихме от пътя. Спря и санитарната кола; хората, които ни придружаваха, също се приближиха и видяхме: една стара жена се влачеше по земята.

— Една баба — казах на лекаря.

— И какво прави там?

Тогава за пръв път през тоя ден чух до себе си гласа на стареца с рунтавите вежди и рунтавата брада:

— Какво ще прави? Жъне... — Гласът му беше суров, сякаш хъркаше болезнено.

Лекарят се обърна към него:

— Какво говориш, дядо? Как тъй жъне?

Старецът не отговори.

А старицата, превита на две, се подпираше на лакти и се влачеше като червей из нагорещената нива, хващаше снопче класове и ги

отрязваше с блестящия сърп. Като ни видя, тя се спря и както беше така на колене, обърна сбръчканото си измъчено, пръстено лице, подобно на маска, и тъжните ѝ помътени очи се впериха в нас.

— Какво правиш там, стрино?

Едва чухме, когато ни отвърна задъхано:

— Какво правя ли? На, жъна... Тежко ми и горко! От тъмно, откак зора се е сипнала, съм тука. Докара ме Гица...

— Кой Гица?

— Ами Гица, векилинът на господаря...

— На кой господар?

— А че знам ли как му казват...

— Ама как може? Аз виждам, че си болна...

— Тежко ми и горко! Домъкнаха ме ей тия на, както съм. Момчето ми трябваше да му работи... Ама го взеха в казармата... И те докараха мене... Дойде Гица векилинът и ме вдигна. Мигар можеш да се опъваш срещу чокоина? Пък той е чокойски човек...

Няколкото човешки сенки из нивата се бяха изправили и слушаха. Бабата седеше, обърнала измъченото си пръстено лице към нас. После изпъшка тежко и се сви на земята.

— Но какво ти е, бабке? Защо жънеш на колене? — попита я лекарят.

Старецът се обади пак до мене с хриптящия си недружелюбен глас:

— Тежко ѝ, горкана!... Клетницата... Такава си е тя, саката... Женска болест... Какво да ѝ правиш? Чунким някой ще я пожали?...

Докторът не каза нищо. Мълчахме и ние. Качихме се в каруцата. А старицата, на колене, подпряна на лакти, почна пак да жъне под горещото слънце. Старецът стоеше неподвижен и я гледаше. Босоногото, гологлаво момче, отпуснало ръце, също гледаше. Гледаха и войниците, наредени на пътеката. Старицата жънеше. Чувахме я как пъшка от време на време.

Старецът извърна за миг глава, без да ни поглежда или без да ни вижда, после порови в пояса си и измъкна една пунгия. Отвори я и извади един гологан. Пристъпи няколко крачки в нивата и подаде на бабата лъскавата пара. Едва чух гласа му:

— На, бабо! Пийни довечера една чашка ракия с дървено масло... Добре ще ти дойде...

Върна се с тъжно лице при колата си. Момчето се приближи безучастно до воловете.

— Карай! — рече кратко лекарят.

И тръгнахме пак по дългия, безкраен път, а небето сякаш сипеше жарава. Зад нас вървеше рошавото момче, до него крачеше замислен старецът. И аз, и лекарят мислехме едно и също нещо, но никой от двамата не каза нищо. Бяха изчезнали дворовете и нивите с човешките сенки, които се изправяха и навеждаха, не се чуваше вече и тежкото ръмжене на вършачката.

По едно време лекарят трепна. Двама души вървяха бавно по пътя и разговаряха.

— Дявол да го вземе, няма ли най-после да стигнем в Хърлбу... — измърмори спътникът ми. — Кажете, добри хора, има ли още много път до Хърлбу?

Единият отговори:

— Има още, още мъничко...

А другият добави:

— Няма чак толкоз много...

— Колко горе-долу?

— Горе-долу два часа... няма повече...

— С каруца или пеш?

— А че то е все едно — усмихна се единият. — Зер не е толкоз далеч...

Лекарят ме загледа втренчено, щеше да се разсмее, но въздъхна дълбоко, извади носната си кърпа и почна ядосано да бърше потта от челото си.

1908 г.

---

[1] Как си? (Фр.) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.